

21-10-2009

Biblioteket i vidensamfundet – et lokalt ståsted i en global verden

Indledning

Bestyrelsen i Børne- og Kulturchefforeningen har besluttet at udarbejde et debatoplæg om fremtidens bibliotek. Det er der tre årsager til:

1. I kølvandet på kommunalreformen/strukturen har der i rigtig mange kommuner været en strukturdebat om kommunens biblioteksvæsen. Det var også en del af forudsætningen i forbindelse med kommunalreformen, men debatten i det offentlige rum er i for høj grad kommet til at handle om lukning af små biblioteksfilialer. Børne- og Kulturchefforeningen ønsker med dette debatoplæg at sætte fokus på kvaliteten/indholdet i fremtidens bibliotek, fordi biblioteket er en afgørende vigtig institution i vidensamfundet.
2. Børne- og Kulturchefforeningen ønsker med oplægget at bidrage til, at vi som forvaltningsdirektører eller chefer bliver mere afklarede i forhold til bibliotekets rolle og udviklingsperspektiver i de enkelte kommuner. Der er tendenser til, at biblioteket lever lidt sit eget liv i den kommunale opgaveløsning. Det har vi som chefer selv et ansvar for. Det er vigtigt, at vi som chefer evner at bringe biblioteket i spil i forhold til dagtilbud, undervisning, folkeoplysning og en lang række andre kommunale opgaver. Dette sker bl.a. gennem en kvalificeret faglig dialog med bibliotekerne og de politiske udvalg. Her kan notatet og anbefalingerne om et kommunalt kvalitetstjek på biblioteksområdet forhåbentlig hjælpe processen.
3. Børne- og Kulturchefforeningen er repræsenteret i det udvalg, som kulturministeren har nedsat om biblioteket i vidensamfundet. Et tredje mål med udarbejdelse af debatoplægget har været at gøre BKF mere afklaret i forhold til vores bidrag til arbejdet i dette udvalg.

Notatet er udarbejdet af Lene Byrialsen, Lone Gladbo, Kim Christoffersen Dawartz og Flemming Olsen.

Notatet er godkendt af BKF's bestyrelse på bestyrelsesmødet den 9. oktober 2009.

Biblioteket – en vigtig demokratisk dannelsesinstitution

Biblioteket er en af demokratiets dannelsesinstitutioner, fordi biblioteket tilbyder oplysning, støtte til uddannelse samt kulturelle aktiviteter til alle.

Folkebibliotekernes formål er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger, tidsskrifter, lydbøger og andre egnede materialer til rådighed såsom musikbærende materialer og elektroniske informationsressurser, herunder internet og multimedier. (Biblioteksloven 2000).

Denne formidling sker på helt neutral grund – i modsætning til f.eks. i en skole eller på en uddannelsesinstitution, hvor man skal være indmeldt, og hvor nogle derfor har adgang, mens andre ikke har. Biblioteket er således et 3. sted, som supplerer hjemmet og uddannelsesstedet/arbejdspladsen. Det er et udvidet byrum, hvor det frie rum giver mulighed for at understøtte dannelse og videnstilegnelse på en anden måde.

På biblioteket møder man andre livsformer og livsfaser med deraf følgende undren, debat, forståelse og forhåbentlig gensidig accept. Man lærer gennem mødet med mangfoldigheden. Biblioteket skaber ved sit virke gennem oplysning, støtte til uddannelse samt kulturel aktivitet grundlaget for inklusion af forskellige livsformer og livsfaser i lokalsamfundet. Herved støttes fællesskabet og udviklingen af medborgerskab.

Folkebibliotekets rolle er således at give det enkelte menneske mulighed for at kunne handle og at skabe sin egen identitet i forhold til de udfordringer, som videnssamfundet stiller til den enkelte og samfundet. Det kan ske gennem oplevelser, læring og møder på tværs af grupper, etnicitet, kulturer, sociale grupperinger og generationer.

Vores samfund i hastig udvikling

Samfundsudviklingen rummer mindst følgende udfordringer:

Globaliseringen

Globaliseringen har fået ganske stor betydning i det sidste årti, primært som følge af den teknologiske udvikling, der har muliggjort produktion fordelt over stort set hele verden. Globaliseringen har flyttet ganske mange produktionsjob og nu også videns- og it-funktioner væk fra Danmark, og der er derfor et stort behov for at hæve uddannelsesniveaet/vidensniveauet, for vi skal skabe nyt. Her spiller biblioteket en afgørende rolle i forhold til støtte til livslang læring og mere konkret målet om, at 95 % af de unge skal have en ungdomsuddannelse, og at 50 % af de unge skal have en videregående uddannelse.

Oplevelsessamfundet

Den globale konkurrence om arbejdspladserne har skabt nye markeder inden for feltet oplevelsesøkonomi. Denne udvikling har medført en væsentlig tættere kobling mellem kulturen og markedet. Publikum/brugerne søger nye oplevelser i kulturen, herunder i bibliotekerne.

Bibliotekerne må overveje, hvad denne udvikling betyder for indhold i og tilrettelæggelse af biblioteket. Er der nødvendigvis et modsætningsforhold mellem fordybelse og oplevelse? Eller mellem autenticitet og iscenesættelse? Kan biblioteket støtte udviklingen i de kreative erhverv gennem nye partnerskaber? Hvordan kan biblioteket, som den største kommunale kulturinstitution, i partnerskab med andre kulturinstitutioner, uddannelsesinstitutioner, foreninger, virksomheder bidrage til udviklingen af kreative byer og regioner?

Det multikulturelle samfund

Det multikulturelle aspekt rummer såvel udfordringer som muligheder i forhold til samfundsudviklingen. Danmark er afhængig af ny tilgang til arbejdsmarkedet i årene fremover, og her udgør borgere med anden etnisk baggrund et nødvendigt potentiale som erstatning for de store årgange, der i løbet af de næste 10 år vil trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet. I denne forbindelse er uddannelse af de unge med anden etnisk baggrund samt et stadigt fokus på at fastholde en kulturel sammenhængskraft i det danske samfund to helt centrale udfordringer, som biblioteket kan være med til at løse gennem de særlige muligheder, biblioteket rummer. Biblioteket som det 3. sted, stedet udover hjemmet og arbejdspladsen, kan være med til at skabe sammenhængskraft i lokalsamfundet gennem skabelse af social og kulturel kapital. Det kan ske ved at udvikle nye deltagelsesformer, ved at understøtte mangfoldighed og ved at bruge forskelligheden som afsæt til at understøtte et inkluderende lokalsamfund.

En øget individualisering

Individualiseringen er også et træk i samfundsudviklingen. Vi opfatter os i stadig flere sammenhænge som kunder og stiller krav til pris og kvalitet og ikke mindst service. Denne udvikling udfordrer relationen mellem biblioteket og brugerne, fordi det løbende må overvejes, hvordan biblioteket kan lægge øget vægt på service og brugernes behov. På den anden side er det lige så vigtigt at udnytte brugerne forskellige kompetencer gennem brugerdreven innovation. En sådan udvikling kan være med til at understrege bibliotekets funktion som et af fællesskabets vidensinstitutioner, men det kræver, at de ansatte møder brugerne på nye måder.

Biblioteket for alle, hvordan?

Biblioteket for alle børn

I BKF's publikation "Nye tider, ny kultur- og fritidspolitik" (2007) beskrives børne- og ungdomskulturen:

"Børn og unge har særlig brug for at blive anerkendt som individer og for at blive støttet i at udvikle deres identitet og personlighed. Derfor er børne- og ungdomskulturen vigtig"

Biblioteket spiller som vores største fælles kulturinstitution naturligvis en afgørende rolle i forhold til denne opgave.

Biblioteket er en af de vigtigste kulturressurser for børn. Biblioteket bruges af ca. 80% af alle børn (Kulturvaneundersøgelsen 2004). Men nye medievaner blandt børn og flere fritidsarenaer udfordrer det klassiske bibliotek for børn. Det samme gør omstillingen til videnssamfundet, for hvad med de sidste 20% af børnene, som ikke bruger bibliotekerne?

Det er disse udfordringer, bibliotekerne må fokusere på, også specielt i forhold til børn.

Derfor må biblioteket for børn ikke kun være bundet til fysiske steder og deres materialesamlinger. Biblioteket for børn udgør i stedet en base med materialer – såvel fysiske som andre medier – samt professionelle kompetencer. Med stedet som base breder biblioteket sig ud i hele lokalsamfundet, så alle børn møder bogen og andre medier samt kulturelle oplevelser i dagtilbud, at eleverne i skolen oplever et samvirke mellem skolens pædagogiske servicecenter/læringscenter og folkebibliotekets virksomhed, at biblioteket er medspiller i forhold til idrætsaktiviteter, samt at biblioteket er til stede, når familien handler ind i indkøbscentret eller ved lokale events.

Biblioteket er således både fysiske bygninger, en virtuel lege- og betjeningsmulighed og en kulturinstitution i lokalsamfundet.

Biblioteket er både:

- Et værested for børn med fokus på oplevelser

- Et lærested for børn med fokus på oplysning
- Et gørested med fokus på kulturel aktivitet og kommunikation mellem børn

”Fremtidens børnebibliotek bryder med opfattelsen af biblioteket som materiale og som et sted der primært karakteriseres ved omsorg. Det handler om, at børnebiblioteket som sted og ide virker appellerende, vedkommende og anvendeligt for differentierede grupper af børn. At stræbe efter at barnet føler et tilhørsforhold er noget andet og mere end at gøre materialer og lokaler tilgængelige. Fremtidens børnebibliotek vil komme til at fokusere på, hvordan man motiverer børn til at lære i et livslangt perspektiv og med forbindelse til hvordan barnets leg og sociale kontakter integreres i bibliotekets ydelser.” (Buchhave, 2006).

Det er således bibliotekets rolle at medvirke til at skabe rammer, hvor alle børn i fællesskaber med andre børn og voksne kan danne sig selv og udvikle såvel de klassiske kompetencer som de nye kompetencer.

Biblioteket kan og skal ikke være et dagtilbud, en skole eller et supermarked, men børnebiblioteket kan blive brobygger mellem de uformelle læreprocesser, kulturelle oplevelser, individuelle netværk og de formaliserede institutioner.

Biblioteket de unge ikke vil slippe

BKF's ”Nye tider, ny kultur- og fritidspolitik” (2007) beskriver betydningen af den kommunale understøttelse af udviklingen af ungdomskulturen:

” Ungdomskultur er ofte ”modkultur”, fordi ungdomslivet er arenaen for identitetsudvikling, selvstændiggørelse og personligt udtryk. I stedet for de traditionelle forpligtende og demokratiske sammenhænge, som kendes fra foreningslivet, søger de unge mere løst koblede netværk præget af projekter, lystbetonet samvær og det undersøgende og eksperimenterende. Fra kommunal side er det væsentligt, at vi bakker op om ungdomskulturen f.eks. ved at stille rammer til rådighed, som de unge kan udfylde, hvis de har noget på hjerte. Også ungdomskulturen er et demokratisk potentiale.”

Hvad betyder det for vores virksomhed i bibliotekerne?

”Rapport om unge og biblioteker” (2006) beskriver, hvordan de unge ser på biblioteket, og hvordan de ønsker det udviklet:

” De unges ønskebibliotek er en hybrid af det eksisterende bibliotek og de steder i byrummet, hvor de i øvrigt hænger ud såsom cafeer, biografte og butikker etc.

Det er et sted, som er specialdesignet til dem som unge – uden at der er løftede pegefingre, krav om stilhed etc., for de unges ønskebibliotek er ikke tyst. Stilheden kan vælges til i afgrænsede zoner, hvor den unge kan slænge sig i ” hængeskøjlen”, skrive stil på computer, fordybe sig i en spændende bog etc.” (Rapport om unge og biblioteker, 2006).

De unge ønsker at kunne benytte alle mulige medier på biblioteket. Bøger, computere, dvd-afspillere, iPods. De unge søger på internettet, downloader mp3-filer og henter bøgerne fra hylderne. De multitasker.

De unge er teknologiens frontløbere. Dette rummer både udfordringer for de professionelle ansatte på biblioteket, men samtidig muligheder, hvis det lykkes at bringe de unges kompetencer i spil på biblioteket til gavn for fællesskabet.

De unges ønskebibliotek gør biblioteket til en naturlig forlængelse af det liv, de unge i øvrigt lever. Den måde de bruger fritiden på, de måder de interagerer socialt på etc. På den måde bliver biblioteket til et sted, der i høj grad kan være med til at bidrage til de unges dannelsesproces, hvis biblioteket griber mulighederne. Biblioteket bliver en del af de territorier som indgår helt naturligt i det større territorium, som de unges dannelsesproces indgår i: byrummet, cyberspace, uddannelsesinstitutioner etc.

Selvom de unge tager udgangspunkt i deres egne ønsker til et ønskebibliotek, ser de ikke biblioteket som kun de unges bibliotek. De unge taler om et mangfoldighedens bibliotek, hvor der er lige megen plads til alle. Derved nedbrydes de aldersmæssige grænser i biblioteket. Det er ikke relevant at tale om et børnebibliotek, et ungdomsafsnit og et voksenbibliotek, men om biblioteksbetjening af børn, unge og voksne samt de positive samspilsmuligheder i denne betjening.

Kulturvaner og livsstilsformer

Samtidig med udviklingen af vidensamfundet ses en tendens til større polarisering i samfundet. Folkebibliotekets formålsparagraf gælder alle børn, unge, voksne og pensionister. Men ikke alle bruger bibliotekerne.

Kulturvaneundersøgelsen undersøger med ca. 5 års interval befolkningens kulturforbrug. Den sidste undersøgelse er gennemført i 2004 og fortæller at:

- 10 % af befolkningen besøger biblioteket næsten en gang om ugen.
- Knap 30 % besøger biblioteket næsten en gang om måneden.
- 11 % besøger biblioteket under en gang om året.

Altså er knapt 1/3 del af befolkningen hyppige brugere af biblioteket, mens 1/3 sjældent eller aldrig bruger biblioteket.

Undersøgelsen fortæller også:

- at kvinder oftere end mænd besøger biblioteket.
- at besøgsfrekvensen stiger med uddannelsesniveaue og indkomst. Folk under uddannelse benytter biblioteket oftere.
- at befolkninger fra Hovedstaden, forstæderne og fra bykommuner kommer oftere på biblioteket end befolkninger fra landdistrikterne.
- at borgere med ikke-vestlig baggrund kommer oftere på biblioteket end andre.

Kulturvaneundersøgelsen beskriver også 4 arketyper blandt befolkningen for så vidt angår brugen af kulturaktiviteter. Der er tale om de individorienterede, de traditionelle, de fællesskabsorienterede samt de moderne. Undersøgelsen beskriver, at de moderne/fællesskabsorienterede kulturbrugere bruger kulturen (herunder biblioteket) i væsentlig højere grad end f.eks. det traditionelle segment gør.

Er det fordi det moderne/fællesskabsorienterede segment i højere grad identificerer sig med kulturinstitutionerne/bibliotekerne og med de ansatte heri end borgerne i det traditionelle segment, og hvordan kan biblioteket handle på det?

Hvordan skulle biblioteket se ud, hvis der skulle være tilbud i biblioteket, der talte til såvel det moderne, det fællesskabsorienterede, de traditionelt orienterede og det individuelle segment i befolkningen?

Vi vil søge at besvare disse spørgsmål med en række forslag, der relaterer sig til bibliotekernes formålsparagraf.

Oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet i vidensamfundet

Realiseringen af bibliotekets kerneopgaver må antage nye former i vidensamfundet, og nogle af dem kan med fordel løftes ved etablering af partnerskaber.

IT og medieudviklingen

En stor og voksende del af brugerne efterspørger andre servicetilbud end det traditionelle bibliotek har tilbudt. Der er gennem de sidste 10 år sket en stor udvikling af virtuelle ydelser fra bibliotekerne i form af bl.a. Bibliotek.dk, Biblioteksvagten.dk, Litteratursiden.dk, Bibliotekernes Netmusik m.v. Men sammenlignes udviklingen med antallet af hits på f.eks. Google, så blegner bibliotekernes besøgstal. Det samme er tilfældet, når der i Danmark sammenlignes med de store mediers tjenester, f.eks. DR's hjemmeside.

Det er helt afgørende, at biblioteket lokalt, såvel som biblioteksvæsenet i sin helhed, udvikler en mediestrategi, der kan udnytte det relativt stærke brand Bibliotek.dk har, så Bibliotek.dk udvikles med en række nye tilbud (download af musik, film, videnskabelige tidsskrifter samt bibliotekets faglige rådgivning). Den nationale strategi herfor kræver en fælles indsats mellem de 98 kommunale biblioteksvæsenet og Styrelsen for Biblioteker og Medier samt Kulturministeriet.

Lige så afgørende er det, at bibliotekerne kan støtte borgeren i, at 7000 hits på Google bliver til de 7 relevante informationer, der kan blive til viden.

Oplysning

Aldrig har tilgængeligheden til information været så let. Men samtidig rejser der sig spørgsmålet om, hvordan vi skaffer den rigtige information. Her spiller biblioteket en rolle f.eks. gennem:

- Udvikling af bibliotekets interaktive tiltag (nettjenestens samspil med det fysiske bibliotek) og samarbejdsmuligheder lokalt med mediehus.
- Udvikling af en samlet – landsdækkende – indsats for at udbygge Bibliotek.dk til en fælles interaktiv medieplanform.

Herunder tænkes på bibliotekets/biblioteksvæsenet rolle som clearinghouse og som garant for informationer og datas validitet. Platformen skal kunne tilbyde adgang til tekster, musik, film, netbøger m.v. og udnytte synergien mellem de forskellige medier.

Uddannelse

Det er helt afgørende for uddannelse til videnssamfundet, at biblioteket taler til alle – også til:

- Børn og unge, der har behov for sproglig og kulturel stimulans, samt deres forældre
- Læsesvage grupper
- It-svage grupper
- Børn, unge og familier med anden etnisk baggrund.

For at biblioteket kan støtte op om målet om støtte til uddannelse til alle, må der iværksættes en vifte af tilbud afstemt efter de lokale forhold.

Der kan f.eks. være tale om følgende:

- Tilbud om "bogstart" til børn i boligsociale områder. Bibliotekaren følger f.eks. med sundhedsplejersken til etårs-besøget.
- Læselyst. Fortællerværksteder i dagtilbud og på bibliotek, børnehavebiblioteker mv.
- Indholdsmæssigt samarbejde mellem skolernes pædagogiske centre/læringscentre og bibliotekerne.
- Lektiecafe, herunder udvikling af it-baserede lektiecafeer.
- Udvikling af nye undervisningstilbud og læringstilbud i samarbejde med oplysningsforbundene, f.eks. udvikling af borgernes realkompetencer.
- Lektiecafe/mentorordning for unge under ungdomsuddannelse.
- Partnerskabsaftaler mellem bibliotek, skoler, ungdomsuddannelsesinstitutioner og UCC'ere i kommuner/kommunesamarbejder.
- Udvikling af læringsrum på bibliotekerne i boligsociale områder, som f.eks. læringscenter Vollsmose, Community Center Gellerup eller It-biblioteket på Blågårds Plads i København.

Kulturel aktivitet

Det er afgørende, at biblioteket skaber møder mellem forskellige grupperinger i lokalsamfundet, så sammenhængskraften i lokalsamfundet styrkes.

Biblioteket som det 3. sted mellem den private bolig og arbejdspladsen/uddannelsesinstitutionen kan være med til at understøtte, at forskelligheder bliver grundlag for udvikling og innovation i samfundet, hvis der tænkes over, hvordan bibliotekets indhold og de ansattes kompetencer kan være med til at styrke denne proces.

Her fokuseres primært på den kulturelle aktivitet og dennes betydning for individets dannelse.

Men hvordan forstås kultur og dannelse? Kultur og dannelse er i starten af vores årti blevet et tydeligere stridsfelt. Striden spænder fra forsøg på at genetablere tidligere tilstande med fælles arvegods og fælles værdier (kanon) til ønsket om, at kulturinstitutionerne skal kunne agere i et felt af oplevelser i en global, individuel og markedsmæssig ramme, altså kunne agere på åben, ubestemt og gyngende grund.

Nyere dannelsesforestillinger ser individet som generator for sin egen dannelsesproces (Lars G. Hammershøj (2003), Lars Henrik Schmidt (1999)). Dannelse bliver dermed en dynamisk, interaktiv og processuel proces med subjektet som iscenesætter og med bl.a. biblioteket som understøtter.

Med afsæt i disse overvejelser beskriver Jan Graulund i bogen "Folkebiblioteket som forandringsrum" (2006) tre typer af oplevelses- og dannelsesrum på biblioteket, der vil kunne tale til forskellige typer af borgere:

Det spektakulære hjørne er bibliotekets hybride markedsplads, og matcher hermed markedets logik. Her er cafeen, bogladen, læsemiljøer der sameksisterer med netopkobling, de hotteste "mig medier" på tværs af vidensformer, og her indgås partnerskab med markedets aktører. I disse rum kan der opereres med sponsorering, mediebestilling, gennemsynseksemplarer og køb gennem medieforretninger og kulturbutikker på samme måde som der kan handles via Bibliotek.dk, Litteratursiden.dk og andre virtuelle biblioteksydelser.

I det spektakulære rum er de ansatte game masters, iscenesættere, performere mv.

Brydningshjørnet matcher civilsamfundslogikken. Her vil være mange separate rum, såvel fysiske som virtuelle. Lokalhistorisk indgangsportal, foreningsportal. Kulturnat samt udstillinger og arrangementer, herunder børnekulturelle aktiviteter. Her er debatter om aktuelle problemstillinger introduceret og dokumenteret i samlinger af relevante medier eller digitale guides. Foreninger eller grupper, der fremviser deres kulturelle særkende i en afgrænset periode m.m.

I brydningsrummet er den ansatte kulturskaber, fordomsfri kulturaktør, søgende og organiserende.

Fordybelseshjørnet matcher statssamfundslogikken. I dette hjørne findes almen fagviden, herunder specialviden om de æstetiske medier og deres udtryksformer. Samlinger og de tilknyttede virtuelle biblioteksydelser kan skilles i separate æstetik- og fagfelter, men kan også integreres, tematisk samles eller på anden vis bringes sammen ud fra en kulturel betragtning. Der skal først og fremmest i dette hjørne arbejdes med synliggørelse og interessevækkelse, ydes bistand til etablering af læseklubber eller kunne henvises til sådanne. Partnerskaber på tværs af kunst- og kulturinstitutioner i lokalområdet skal åbne for mediaspil og gensidige henvisninger. I fordybelsesrummet er den ansatte kurator, ambassadør, kreatør og oplyser.

Bibliotekets mange partnerskabsmuligheder

Biblioteket kan på sin vis karakteriseres som lokalsamfundets "stabsfunktion".

Forstået på den måde, at biblioteket kan koble sig på og kvalificere de øvrige kommunale tilbud såsom dagtilbud, skoler, den kommunale informationsafdeling, erhvervsafdelingen, borgerservice, andre kulturinstitutioner samt den kommunale ældreafdeling m.fl.

Samtidig kan biblioteket stå til rådighed for virksomheder (erhvervsservice/kulturtilbud) og i forhold til uddannelsesinstitutioner (gymnasium, erhvervsuddannelse, professionshøjskoler samt evt. universiteter). Det vil være en stor styrke, at biblioteket sammen med de nævnte samarbejdspartner indgår strategiske samarbejdsprojekter i form af partnerskabsaftaler.

En sådan aftale kan f.eks. indeholde nogle af følgende elementer:

1. Fortællelyst

Børn møder fortællere i de kommunale dagtilbud. Biblioteket finder frem til egnede fortællere. Biblioteket afholder fortællefestival for dagtilbud og familier.

2. Børnehavebiblioteker

Biblioteket indgår aftale med kommunens dagtilbud om at placere bøger til udlån. Bibliotekaren gæster dagtilbuddet en eftermiddag og rådgiver forældre om gode bøger til fælleslæsning.

3. Partnerskaber mellem folkebibliotek, folkeskole og uddannelsesinstitutioner

Udgangspunktet for partnerskabet bør være, at samarbejdet bygger på folkebibliotekets kerneydelser: informationssøgning/viden, kulturelle oplevelser m.v.

Samarbejder mellem biblioteket og skolernes pædagogiske servicecenter/læringscentre:

I forhold til skolernes pædagogiske servicecentre eller læringscentre – det der tidligere hed skolebibliotekerne – er der flere værdifulde samarbejdsmuligheder, f.eks.

- Projekt "Infosnuseren", som sætter barnets søgen efter information og viden i centrum. Hvordan kan skolen, og hvordan kan biblioteket bidrage?
- Biblioteket bidrager med kulturelle aktiviteter på skolerne i samarbejde med skolens pædagogiske servicecenter.
- Skolebiblioteker og folkebiblioteker gennemfører fælles kompetenceudvikling som også indebærer fælles projektafvikling.
- Samarbejde om et integreret bibliotek mellem folkeskole og folkebibliotek.

I forbindelse med informationssøgning kan et tæt samarbejde mellem folkebibliotekarerne og skolebibliotekarerne udvikle biblioteksorientering til i højere grad at fungere som en integreret del af undervisningen. Dette kan ske ved at lade emne- eller projektarbejde være i centrum for informationssøgningen og ved at udnytte folkebibliotekarernes specifikke viden om informationssøgning, herunder også i alle de elektroniske informationsmedier samt skolebibliotekarernes kompetencer i forhold til trin mål og fælles mål i undervisningen.

I forbindelse med kulturelle oplevelser kan skolens pædagogiske servicecenter i samarbejde med folkebiblioteket have ansvaret for at bringe kulturelle oplevelser ind i skolen. Dette f.eks. ved samarbejdsprojekter initieret af og styret gennem folkebiblioteket, der sikrer, at alle børn gennem deres skoleforløb møder forskellige kunstarter, såsom opera, ballet, musik, billedkunst, teater m.v.

Samarbejdet mellem folke- og skolebibliotekarerne bør styrkes gennem fælles efteruddannelse og kompetenceudvikling. Fredericia kommune har sammen med Syddansk Universitet i projektet REBUS, <http://rebus.bibliotek7000.dk>, udviklet et fælles modul i masteruddannelsen "Børne- og ungdomskultur, æstetiske læreprocesser og multimedier", der netop er baseret på, at folke- og skolebibliotekarere får fælles teoretisk

viden og udarbejder en opgave, som laves og gerne praksisafprøves i fællesskab af folke- og skolebibliotekarer.

Samarbejder mellem folkebiblioteker og uddannelsesinstitutioner.

Folkebiblioteket kan forestå it-undervisning overfor uddannelsesinstitutionernes lærergrupper indenfor informationssøgning/emnesøgning – internetsøgning osv. Mange folkebibliotekarer har gennemført et "læring på jobbet" forløb, kaldet 23 ting. Det er en kort introduktion og øvelse i 23 forskellige nye it-kompetencer (etablering af blog, Facebook, billedbehandling m.m.). Dette forløb kunne biblioteket stille til rådighed for lærere på en uddannelsesinstitution, og biblioteket kunne være backup og vejleder i forløbet.

Der kan laves aftaler om, at uddannelsesinstitutionen køber en bibliotekar på folkebiblioteket. En bibliotekar som på den måde har sin arbejdsplads både på biblioteket og på uddannelsesinstitutionen.

Folkebiblioteket kan fungere som uddannelsesbibliotek for uddannelsesinstitutioner. Her må være klare aftaler (også af økonomisk karakter), idet det sandsynligvis vil medføre, at folkebiblioteket sikrer en særlig god og grundig materialesamling på det område, som uddannelsesinstitutionen dækker. I en sådan konstruktion kan man også forestille sig, at biblioteket råder over gode undervisningsfaciliteter i form af it-undervisningsarbejdspladser, som såvel bibliotek som uddannelsesinstitution kan have glæde af. Denne konstruktion kræver en rimelig fysisk nærhed de to institutioner imellem.

Der kan samarbejdes om fælles temaer og/eller strategier – eksempelvis om naturvidenskab. Når biblioteket afholder naturvidenskabelig festival, vil det være naturligt, at relevante uddannelsesinstitutioner deltager aktivt i aktiviteter. Denne type tiltag kan med fordel organiseres i fællesskab, så de kan placeres, når og hvor det er mest relevant for uddannelsesinstitutionerne.

4. Den kulturelle spadserestok

Biblioteket og ældrecentre indgår aftale om, at der tilbydes en månedlig kulturoplevelse, som biblioteket/kulturinstitutionerne står for. Ved disse arrangementer deltager en bibliotekar, og der er lejlighed til at drøfte de ældres ønsker til "Biblioteket kommer".

5. Kommunal information

Partnerskabsaftale mellem biblioteket, den kommunale informationsafdeling og det lokale mediehus med temaet: Hvordan sikres det bedst muligt, at kommunal information bliver til viden hos borgerne?

6. Partnerskabsaftale mellem biblioteket, den kommunale erhvervsafdeling og det lokale erhvervsliv

Det aftales, hvordan erhvervslivet kan trække på informationssøgning fra biblioteket. Kommunale kulturtilbud stilles til rådighed for ansatte i virksomheder lokaliseret i kommunen.

7. Partnerskabsaftale mellem biblioteket og borgerservice

Det vurderes hvordan den fysiske placering af biblioteket og borgerservice kan støtte hinanden, så kommunal service kan tilbydes lokalt.

Men der kan også tænkes en række andre partnerskaber, f.eks. omkring integration, med folkeoplysningsforbundene, med de øvrige kulturinstitutioner, med handicaprådet m.m. Det afgørende er, at biblioteket er åben over for at indgå partnerskaber, og at relevansen af et

partnerskab vurderes ud fra den lokale kontekst og med afsæt i og respekt for bibliotekets kerneydelser.

Bibliotekets professionelle kompetencer

Hvilke kompetencer er der fremover brug for på bibliotekerne?

Der sker et generationsskifte i bibliotekerne landet over, både blandt de ansatte og i de opgaver, der skal løses. Der er i høj grad stadig brug for de traditionelle kompetencer, som historisk set altid har eksisteret i bibliotekerne, men i nutidens og fremtidens folkebibliotek er der også brug for helt andre både faglige og personlige kompetencer.

Denne udvikling er sket løbende, men er blevet særligt synlig efter at flere og flere biblioteker ansætter akademikere - både med bibliotekarisk baggrund og fra helt andre uddannelsessteder. Med den stigende akademisering har bibliotekerne fået tilført kompetencer, der påvirker og forandrer bibliotekernes arbejdsmåder og – metoder både i forhold til drifts- og udviklingsopgaver.

De traditionelle kompetencer er primært bygget på fakta og historik, hvor de nyere kompetencer er præget af en omskiftelighed og dynamik, der passer til dagens komplekse samfund.

Vi vil i det følgende opliste nogle væsentlige kompetencer på biblioteksområdet.

Det bibliotekariske håndværk:

- Viden om viden
  - o Indsigt i hvilke databaser, håndbøger, emneindgange der er gode at bruge til at finde en specifik information
- Informationskompetencer
  - o Færdighed i søgeteknik
  - o Kompetencer i kvalitativ sortering
  - o Udvælgelse af information
- Materialekendskab
  - o Kendskab til de materialer, der er i biblioteket, og en opdateret viden om nyudgivelser m.m.
- Katalogisering og klassifikation
  - o Viden om gældende systemer, som materialerne er opstillet efter.
- Formidling
  - o Evnen til at tale med borgeren om hans/hendes informationsbehov, afdække dette og fremfinde evt. materiale til borgeren.
  - o Formidle andre titler eller andre materialetyper end borgeren havde tænkt sig (dette kræver selvsagt også viden om viden).
- Servicekompetencer
  - o Som et led i bibliotekets udvikling og det faktum, at rigtig mange mennesker i dag er deres egen bibliotekar og finder den information, de umiddelbart har brug for, er det blevet endnu mere essentielt at bibliotekspersonalet agerer servicemindet.
  - o Mange borgere bruger som tidligere nævnt biblioteket som et frirum, et sted hvor de ikke bliver dømt på baggrund, og bibliotekets personale skal besidde kompetencen til at behandle alle lige.
  - o Menneskekendskab. Personalet skal være i stand til at læse andre mennesker, og være klar til at modtage alle slags borgere og besvare næsten alle slags spørgsmål.

Nutidens og fremtidens kompetencer:

Pga. det meget individualistiske samfund vi lever i, og det faktum at folkebibliotekerne er for alle, er det meget svært at arbejde med borgerne ud fra en gruppeopfattelse, som man i højere grad kunne gøre brug af tidligere. Grupper som pensionister, børnefamilier og studerende kommer ikke kun efter lydbøger, billedbøger og videnskabsteori. Grupperne i dag er ikke lige så entydige i deres formål som tidligere, men derimod en sammensætning af komplekse individer, der stiller store krav til folkebibliotekerne og deres ansatte.

Supplerende kompetencer der skal være til stede i bibliotekerne:

- Navigere i ukendt farvand
- Overskue komplekse situationer
- Tænke utraditionelt
- Have analytisk sans,
- Tænke i målgrupper
  - o For at kunne leve op til borgernes krav og forventninger, er det vigtigt at personalet har kendskab til lokalsamfundets målgrupper. Hvilke borgere bor i kommunen, og hvordan serviceres vi dem bedst? I større kommuner med flere biblioteker, er det muligt at arbejde med profilbiblioteker og dermed forsøge at tilrette arrangementer, materialer og service til den primære brugergruppe, f.eks. indvandrere, unge, ældre, børnefamilier eller idrætsinteresserede. Dette kræver udvikling af særskilte kompetencer på profilbibliotekerne
- En vis grad af almen dannelse (almen viden/holde sig orienteret)
- Pædagogiske kompetencer
  - o Bibliotekarens opgaver er ikke begrænset til kun at stille information til rådighed, men også at agere vejleder og underviser.
  - o Folkebibliotekerne har "undervisningspligt", og skal afholde borgerrettede kurser i bl.a. IT, og denne undervisning udføres oftest af bibliotekarerne.
- Arbejde med markedsføring
- it-kompetencer
  - o Hjemmesideredigering, Web 2.0 etc.
  - o Databasekendskab, evnen til at navigere i databasesystemer og hurtigt at sætte sig ind i nye.
  - o Interesse for nye teknologier. Dette er ikke en kompetence alle ansatte behøver at have, men den er vigtig at have i huset for at være på forkant med brugernes forespørgsler.
- Mediekendskab – et mere omfattende kendskab end det der ligger i begrebet "materialekendskab".

Bibliotekspersonalets udfordringer og de kompetencer, der i stigende grad skal arbejdes med:

- Brugere vil serviceres hurtigere og grundigere end før.
- Brugere vil gerne møde noget nyt, hver gang de går på biblioteket, men samtidig også gerne bevare det gamle, klassiske bibliotek.
- Borgerne vil inddrages og være med til at bestemme bibliotekets indhold, tilbud og evt. profil.
- Borgerne vil gerne møde biblioteket andre steder end på biblioteket. F.eks. på stranden, på festival, i Netto m.m.

Bibliotekspersonalet skal tiltrække og fastholde borgerne. De skal lave et bibliotekstilbud, der kan konkurrere med bogcafeer, kulturhuse og det faktum, at borgeren i høj grad har adgang til al information hjemmefra.

BKF's anbefalinger

Med opsæt i notatet vil BKF anbefale, at kommunerne gennemfører en kvalitetsgennemgang af kommunens biblioteksvæsen. Dette servicetjek kan passende gennemføres parallelt med, at Kulturministeriets "biblioteksudvalg" fremlægger sin rapport. Herved skabes mulighed for at koble kommunale strategier med statslige tiltag.

Kvalitetsgennemgangen skal naturligvis tage afsæt i den enkelte kommunes forhold, men følgende temaer vil være relevante at analysere og vurdere nærmere:

- Hvordan sikres det, at biblioteket taler til alle?
- Hvordan kan biblioteket understøtte, at 95% af en ungdomsårgang får en ungdomsuddannelse og at 50% får en videregående uddannelse?
- Hvordan støtter biblioteket som lokalsamfundets åbne mødested sammenhængskræfter i lokalsamfundet?
- Hvordan sikrer biblioteket kulturel og demokratisk dannelse og deltagelse?
- Hvordan støtter biblioteket særskilt, at børn og unge bliver biblioteksbrugere, og hvordan optager biblioteket børn og unges ideer i sin virksomhed?
- Hvordan medvirker biblioteket i den kommunale integrationsstrategi?
- Hvordan støtter biblioteket de nye iværksættere, ikke mindst inden for oplevelsesøkonomien?
- Hvordan udnyttes de fysiske rammer i biblioteket til at stille øvrige kommunale tilbud til rådighed, f.eks. borgerservice og informationsservice?
- Hvilke partnerskaber bør biblioteket etablere, f.eks. i samarbejde med:
  - o Dagtilbud?
  - o Folkeskolen?
  - o Uddannelsesinstitutioner?
  - o Borgerservice?
  - o Kommunal informationsservice?
  - o Erhvervsservice?
  - o Kommunale ældretilskud?
  - o Foreningslivet?
  - o Idrætten?
- Hvordan udvikles de virtuelle ydelser/tilbud som biblioteket stiller til rådighed?
- Hvordan bringes bibliotekets erfaringer og kompetencer på web- og it-området i spil i forhold til kommunernes it- og digitaliseringsstrategier?

BKF anbefaler endvidere at Styrelsen for Biblioteker og Medier sammen med KL og de enkelte kommuner fremlægger en samlet strategi for udvikling af fælles digitale løsninger, som med afsæt i bibliotekerne kan tilbydes alle borgere i det videnssamfund, som udvikler sig i stor hast.

Så, det er bare med at komme i gang!

Litteratur:

1. Bille Hansen, Trine: Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004. AKF, 2005.
2. Buchhave, Bente: Transformationer : ny ladning af børnebiblioteket, ÅKB, 2006.
3. Enemark, Anna og Ann Kathrine Poulsen: Fremtidens biblioteksbetjening af børn. Biblioteksstyrelsen, 2008.
4. Graulund, Jan: Folkebiblioteket – et rum for dannelse.
I: Folkebiblioteket som forvandringsrum : perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet. Red. Leif Emerek, Casper H. Rasmussen, Dorte Skot-Hansen. Danmarks Biblioteksforening, 2006.
5. Hammershøj, L.G.: Selvdannelse og socialitet. DPI, 2003.
6. Kofod, Anne og Niels Ulrik Sørensen: Rapport om unge og biblioteker, CEFU, 2006.
7. Lov om biblioteksvirksomhed. Lov nr. 340 af 17/05/2000 med ændringer. (Biblioteksloven 2000).
8. Nye tider, ny kultur- og fritidspolitik, Børne- og Kulturchefforeningen, 2008.
9. Schmidt, Lars Henrik: Diagnosis. Bd. 3: Pædagogiske forhold. DPI, 1999.